

„Tarts éktelemnek, csak mutasd meg útamat.” Mire Ekhó: „Meg mutatom údad’, csak fedezd fel szívedet.” Ez mély ontológiai igazság: az út mindig belül van. Gyönyörű az is, amikor az Örlelek (Nárcisz daimónja) így revelál: „Körben forognak mindenek az emberek körül, / És a’ vezérsugárokban folynak belénk, / Mellyek csupán a’ gondolat nyüst-szálai. / Boldog, ki a’ csendes középponton pihen, / Nem tántorog, ‘s nem függ sem egy, sem más fele: / Ellemben a’ kit akármilyen tárgy ki kaphatott / Nyugvó helyéből, azt az örvény rántja be.” Kedvenc jelenetem az, amelyben Nárcisz a víz tükrének szerelmet vall, míg a háttérben Ekhó – az ifjú szavait visszahangozva – ugyanazokkal a mondatokkal vall szerelmet öneki.

Izgalmas utószavában Hermann Zoltán kijelöl bizonyos szempontokat a dráma értelmezéséhez. Kimutatja, hogy a kortársak és az utókor képtelenek voltak megtalálni azt az értelmezési keretet, amelyben olvasva a dráma elnyerhette volna méltó helyét önmaga recepciótörténetében. Kazinczyék az elmúlt klasszika értelmezési tartományába utalták a művet, az utókor irodalomtörténeti pedig általában – Kerényi Károlyhoz hasonlóan – valamiféle megkésett XVIII. század végi műként olvasták. Ezek az „olvasási hibák” eredményezték azt, hogy ez a mű teljesen kiszorult a kánonból. Mintha ezt a sorsát előre látta volna Ungvárnémeti, s ezt láttatta volna a dráma elé biggyesztett Arisztophánész-mottóval, mely (szabad fordításban) így hangzik: „Kilóra mérni a tragédiát? Persze, hoznak majd vonalzót, mérőrudat, s téglavető keretet is, majd hoznak mérőléceket, végül vasékeket.” Az a sejtelem, hogy Ungvárnémeti előre látta műve kánon kívüli pozícióját, kiváltképp igaznak tűnik, ha belegondolunk, hogy a szövegben szereplő *vonalzó* görögül úgy hangzik: *kanón*.

(Ungvárnémeti Tóth László: *Nárcisz vagy a gyilkos önm-szeretet*; Ráció Kiadó; 112 oldal)

Megjelent az IRODALMI JELEN áprilisi száma!

Faludy György, Hans Sachs (Mann Lajos fordításában), Kukorelly Endre, Pollágh Péter, Báthori Csaba, Lászlóffy Csaba, Kántor Lajos, Jánosi András, Kerekes Tamás, Pozsonyi Ádám írásai; Balla D. Károly, Lanczkor Gábor, Hartay Csaba, Szilágyi András, Péntek Imre, Mogyorósi László, Mizser Attila versei.

Interjú Böndör Pál vajdasági költővel.

Kritika Tomaso Kemeny, Nagy Attila, Pollágh Péter, Mogyorósi László, Vári Attila, Bágyoni Szabó István könyveiről.

Film- és színházkritika; *Beszéd a palackból* – Szöcs Géza, valamint *Sándor vagyok én is!* – Johann von Kronstadt rovata.

Téli táj, koporsóval Vári Fábián László:
Fecskehajtó idő,
Masszi Kiadó, Bp., 2004.

Szép és becses mű Fábián László új verskötete, a *Fecskehajtó idő*. Lassan megszokjuk ezt tőle, nem vitás, mégsem hiábavaló a tény újra és újra megerősíteni. Mert nem csupán az ötvenes évei derekán járó szerző várja el tőlünk jogosan, hanem tartozunk mimagunknak is ennyivel. Hiszen mindhiába töröl metszett magyar lírikus Vári Fábián László, egyelőre még váltig ott szerepel neve mellett a pontosító jelző, mármint hogy kárpát-aljai magyar költő. És jóllehet már se pro, se kontra mód, minősítő íz nem társul a jelzőhöz, makacsul kitart mellette, úgyszólván akaratlan megkülönböztetés gyanánt. Mintegy szíves tájékoztatásául a nyájas olvasónak, bárha senkise kérte ezt.

Mindebből már nagyon is sok minden következik, óhatatlanul, erő és teher, büszkeség és balítélet, kiáltás és makacs hallgatás. Csak magyarázkodás nem lesz belőle, becsületére és szerencsére.

Vári Fábián László elég ösztönös tehetség ahhoz, hogy tanult költő lehessen. Mert az, minden mozdulatában tudatos alakító és szerkesztő, útját tudatosan kiválasztott, rajta következetesen haladó költői alkat, aki ízlését és indulatait képes megzabolázni, kényes pillanatokban is. Azaz, máris helye van a kortársi és nemzedéki kontextusban, kiszemelt-megszolgált helye, önmagában is érdem ez. Mármint hogy egyfajta hűség a biztos alapja, csaknem azt írtam, konok hűség, pedig a hűség mindig konok. Mert valós értéket tudhat magáénak. Egy olyan kisebbségi közösséghez való tartozás tényét, amely közösség a legnagyobb áldozatok meghozatalát is természetesnek veszi, identitása megőrzéséért cserébe. Az identitás pedig valamiképp a hagyományba ágyazott, a legszelesebb és legmélyebb értelemben vett hagyományba.

Erős, sőt meghatározó kötődése okán tehát Vári Fábián László emberi hitelességének költői tétje igen nagy, frivol jelenünkben már-már szokatlan, valahol az emlékezet peremén álló. Számára és közössége számára azonban az egyedül érvényes, a legkeményebb próbákat is kiálló.

Magától értetődően az ilyen megszólalás nem nélkülözheti a retorikus elemeket, sem a metaforikusságot, sem a történeti allúziókat. Önvédelem és önerősítés magyarázza ezt. Messze a személyesen túlra nyúlik az ilyes indíttatású poézis igénye, így a költő szándéka is kivehetőbb, pórén megjelenő, ezért bizonyos esztétikák irányából nyilván támadható. Mindemellett problemati-

kája oly elevenbe vágóan jelenvaló, hogy jószerével elkezdhetetlen, kivált egy élet művének fedezetében.

Lírai forma és epikus közölnivaló már nem egy ízben hozott megoldhatatlannak és megoldatlannak bizonyuló konfliktushelyzetet költészetünkben. Ennek ellenére, minden tanulság dacára, újra és újra előjön ez a képtelennek látszó igény, és nem mondható, hogy nincs egyfajta fejlődési görbéje. A költészetben, akárcsak a mindennapokban, olykor az abszurdnak tetsző, de racionális szükségéből fogant szándékok előtt is nyílik tér.

Vári Fábián László kötetének négy ciklusa négyféle tematika, bár szó sincs róla, hogy ne lennének benne átfedések. Istenes, szerelmi, költőtársi, halálversek, klasszikus toposz valamennyi, alapvető élménykör. A kérdés az, mit tud hozzáadni a szerző évezredek tapasztalatához, kijegecesedett érzelmi-gondolati gazdagsághoz. És természetesen van mit hozzáadnia, éppen ez a csodálatos a költészetben és a táltum természetében, hogy látszólag apróságokkal, árnyalattal, hangszínnel, elmozdított képpel, nézőponttal képes friss élmény hatását kelteni, élő vért áramoltatni a szövetekbe. Nézzük az *Adventi napsütést*: "Hamis aranyát még ontja a nap, / de kell a kabát és kén a kalap. / Lehullt a dió, le a levél is,/ epezöld méreg érik az ágon, // panasz és szitok az emberi szájon: // Micsoda ország és miféle nép, / meddig tűri még ezt a zenét? / Koldusok jajdíjtják tele a várost, / Jézust keresik délelőtt, délben. // Szökik az ember a dögszagú szélben, // s orrát befogva hátra se nézne, / hogyha mögötte a járda nem égne, / hol rút mocskos hull a tömegre, // s Isten büntető anygala táncol. // Ott rohad a szalma és vérben a jászol".

Talán még szívhezszólóbban hangzik el az örök téma a recenzió címéül választott költeményben, a régi magyar irodalom dallamán: „Fölöttem tűz, és jég alattam, / fogaim bilincse összekattan, / a nyelvre pecsétet üt a szó, / a soha ki nem mondható, / pedig csak nem is ágyúszó. // Kényszerülök kibírni ébren. / Föllicomázva jégcsipkében / hová indulhatnék, merre? / Az ég szép homloka beverve, / és dől a hóhalál kegyelme. // Fogadjuk méltón ünnepelve, / ki sudáran, ki térdepelve, / míg meg nem öszülünk egészen/ e velőt szaggató jégzengésben. / Ki sudáran, ki térdepelve. // S ahol legbujább a tél, / egy gazdátlan koporsó földet ér. / Oldalán vérben áll a szó, / a soha ki nem mondható, / ami csak nem is ágyúszó. // De kiragyogják a csillagok, / amire képtelen vagyok; / elmormolják a temetők; / visszhangozzák a harcmezők; / elárulják a hitszegők. // Azóta minden idióta / üszökkel írja ki a hora / mire az én kezem alkalmatlan, / fogaim bilincse összekattan, / mert fölöttem tűz és jég alattam.”

A kisárgult helyen Halasi Zoltán:
Így ér el
Palatinus, Bp., 2005.

Halasi Zoltán már túl az ötvenen. Szépen ünnepelhette, díjjal, kötettel, utóbbival kissé késve. De nem ez a lényeg, hanem jó ismét megállapítanunk, hogy Halasi jó, azaz vérbeli költő. Kötet-megjelenései között van egy bizonyos spácium, beszédes időtáv. Arra utaló, hogy Halasi nem az a kapkodós fajta, ha ez másból nem derülne ki az olvasó számára.

Az *Így ér el* aztán így lett viszonylag terjedelmes, gazdag és bonyolult kötet, talányos jelentésekkel teli, ahogy a cím is ígéri, tartózkodó rövidséggel. A cikluscímek aztán már sokkal beszédesebbek, pontosítók, szókimondók, hogy aztán a bennük sorakozó versek viszszaakozzanak a kötet cím éreztette homályhoz, bizonytalansághoz, többes jelentéshez. Halasinak szerencséje volt a fülszöveggel, hiszen az nagyon pontosan és lényegre törően tisztázza költészetének problematikájának mibenlétét, egyezményes kifejezésekbe önti, amit a költő szívesen egy homályos térbe, vagy bizonytalan életpozícióba utal.

Sok minden persze mindenki számára világos lehet, akár ismeri Halasi életrajzát, akár nem. A pálya változó keretei, néven nevezve, minduntalan „beleíródnak” a versekbe, és mint zátonyok megpillanthatók fentről, a fedélzetről, ha Halasival együtt hajózunk. Ő se akar mást, mint hogy enged rálátnunk az ő „vizeinek” mélyére, aztán már siklunk tovább. A fedélzeten viszont változatos élvezeteket kínál.

Kosztolányival tart, úgy vélem, amennyiben a „hogy”-ra erősít, és ügyel a drámai elemre, szerepre, festésmódra, kultiválja a monológot. De másokkal is tart, nem érdemes jegyeznünk kikkel, mert csak az a fontos, hogy mindőjük Halasivá lényegül át, költészetét táplálja, dúsitja fel. Remek költői adottságait és költői tanultságát a legkülönfélébb verstípusokban eredményesen és mértékkel kamatoztatja, nem játszik rá, hogy tulajdonképpen virtuózan képes kezelni a formát, az olcsóbb megoldások látszólag meg sem kísértik. Mindezt még becsülhetőbbé teszi az a körülmény, hogy Halasi alapvetően lírai versszövetébe, visszatérően, epikus tartalmak áramlanak be, újabb kompozíciós nehézségek elé állítva az alkotói leleményességet. És hoznak újabb izgalmakat, s azonosulási készletet az olvasó életébe.

De nem is lehet ez másként, egy olyan költészet esetében, amely a legtágabb értelemben vett reflexió igényével lép fel, igen széles hangulati skálán. Főszerepben természetesen élet-élményekkel, mozzanatokkal,